

ΜΑΡΙΑ ΚΑΚΑΒΟΓΙΑΝΝΗ

*Οι διαδρομές
των
αστεριών*

Κάθε ανθρώπινο πλάσμα και μια ξεχωριστή ιστορία με τα καλά και τα κακά που συναντάει στο διάβα της πορείας της. Πλάθει χαρακτήρες και συμπεριφορές, χτίζει αξίες, συλλέγει αναμνήσεις και εμπειρίες.

Ο κεντρικός ήρωας σε αυτή την ιστορία, ο Βασίλης. Ένας σύγχρονος άντρας στον στίβο της πολιτικής, ξετυλίγει τη ζωή του με αφετηρία τις ρίζες του, που έπαιξαν τον πιο σημαντικό ρόλο στην εξέλιξή του ως άνθρωπο, δίνοντάς του τη σκυτάλη των αξιών που πρέπει κι αυτός να παραδώσει με τη σειρά του κάποια στιγμή.

Αρχίζοντας από την ιστορία του γονιού του, περνάει τα δύσκολα παιδικά του χρόνια, την εφηβεία και την ενηλικίωσή του, κεντώντας έναν καμβά από στιγμές, έρωτες, και πρόσωπα που άφησαν το χνάρι τους στη ζωή του.

Σε ένα σταυροδρόμι της ενήλικης και επιτυχημένης πια πορείας του συναντάει τη Σμαράγδα, μια ντίβα της όπερας που θα αφήσει ένα βαθύ αποτύπωμα στην ψυχή του.

Ο καμβάς της δικής της πορείας ξεκινάει επίσης απ' την ιστορία των γονιών της, και τα πληγωμένα παιδικά της χρόνια που χαράζουν με τα σημάδια τους την ψυχή της.

Ο Βασίλης στον δρόμο της θα γίνει ο σταθμός του έρωτα, του θαυμασμού και του διαφορετικού. Δυο πρόσωπα με τελείως ξεχωριστά ενδιαφέροντα και κόσμους, που ο έρωτας τα ενώνει και οι συνθήκες τα φέρνουν σε σύγκρουση.

Αυτή η ιστορία είναι ένα πάντρεμα πραγματικών γεγονότων και μυθοπλασίας που πότε στηρίζεται στη διήγηση του κεντρικού ήρωα, του Βασίλη, και πότε στην αφήγηση του συγγραφέα ψάχνοντας απαντήσεις.

Άραγε οι αξίες και τα πιστεύω μας, αξίζουν πιο πολύ από την ίδια τη ζωή;

Οι στόχοι είναι απαραίτητο να πολεμάνε τα συναισθήματα ώστε, στον βωμό της δόξας να θυσιάζεται ο έρωτας;

Η ευτυχία έχει ανάγκη από το χειροκρότημα της επιβεβαίωσης, η απλά από την ύπαρξη της πραγματικής αγάπης;

Καναδάς

Είχε τρεις ημέρες που χιόνιζε ασταμάτητα. Ο παγωμένος αέρας της Αλάσκας σου έκοβε την ανάσα κι έκανε το πρόσωπό να πονάει έτσι και τολμούσε κάποιος να ξεμυτίσει έξω από τις υπόγειες διαδρομές της Καναδικής πόλης. Είχαμε αποκλειστεί για 'μέρες στο ξενοδοχείο, μιας και το μείον είκοσι δεν αντεχότανε. Το Τορόντο ήταν τόσο κοντά στον Βόρειο Πόλο που δεν σου άφηνε και μεγάλα περιθώρια παρά μόνο να παραμείνεις στο ξενοδοχείο και να περιμένεις να περάσει η κακοκαιρία. Έτσι και έκανες το λάθος να ανοίξεις κάποια πόρτα που οδηγούσε έξω από τις θερμαινόμενες και προφυλαγμένες υπόγειες διαδρομές κάτω από το εμπορικό κέντρο σε συμπεριελάμβαναν στα αγάλματα της πόλης.

Ώρες, λοιπόν, ατέλειωτες με διάβασμα, και συζητήσεις επί παντός επιστητού. Η διαφορά της ώρας μας κρατούσε άπνους τις νύχτες και κοιμισμένους τις ημέρες. Οι πιτζάμες αντικαθιστούσαν τις στολές κι οι καφέδες γνώριζαν στιγμές ολονύκτιας δόξας. Η μονοτονία

του χειμωνιάτικου τοπίου και ο αναγκαστικός περιορισμός έφεραν τις πιο πολλές φορές στη σκέψη μόνο μελαγχολία και θλιβερές ιστορίες.

Ένα από τα πιο βαρετά βράδια μαζεμένοι σε ένα από τα δωμάτια της μιας φίλης, που συνήθως ταξιδεύαμε μαζί, μιλάγαμε όλοι για τις οικογένειες, για τα παιδικά μας χρόνια και για τις ζωές μας, προσπαθώντας να σπρώξουμε την ώρα και να ξεορκίσουμε τη νοσταλγία που την ξύπναγε η αναμονή της επιστροφής.

Σε αυτή τη δουλειά, οι άνθρωποι ερχόντουσαν πολύ κοντά, γιατί τους ένωσε η απόσταση από το σπίτι τους. Μυστικά χαρές αγωνίες και στενοχώριες συζητιόντουσαν εύκολα ανάμεσά μας χωρίς ιδιαίτερες αναστολές. Η έλλειψη για όσους αφήναμε πίσω μας, οι ενοχές που τους στερούσαμε από την παρουσία μας, η κοινή ζωή μέσα στο σιδερένιο πουλί που μας ταξίδευε στον κόσμο των εμπειριών, οι ωραίες και οι δύσκολες στιγμές της κούρασης, του κινδύνου, της διασκέδασης που μοιράζονται οι άνθρωποι στην ίδια δουλειά.

Είχε πάει σχεδόν μία μετά τα μεσάνυχτα οι πιο πολλοί συνάδελφοι άρχισαν να νυστάζουν και να φεύγουν ένας-ένας για τα δωμάτια τους. Είχαμε μείνει μόνο τρεις να συζητάμε μιας και δεν μας κόλλαγε ύπνος. Ο Βασίλης, η Σοφία κι εγώ, χρόνια φίλοι μεταξύ μας, κάτι που συνεχίζεται και μέχρι σήμερα, μια φιλία με γερές βάσεις που δεν φοβήθηκε τον χρόνο. Εγώ είχα σχεδόν εξαντλήσει την αφήγηση για τα ευτράπελα της γειτονιάς όπου μεγάλωσα, και της σχολικής τρέλας εμπλουτισμένα με την ανάλογη χιουμοριστική υπερβολή, κάνοντας τους άλλους δύο να γελάνε. Τότε, ο φίλος μας ο Βασίλης διέκο-

φε την ευθυμία και τα γέλια και με μια ξαφνική και περριεργη σοβαρότητα μας δήλωσε:

— Εγώ δεν πέρασα ούτε όμορφα ούτε εύκολα παιδικά χρόνια, όπως ίσως και πολλά άλλα παιδιά της δικής μας γενιάς. Είναι φορές που όταν τα θυμάμαι με πιάνει ένα παράξενο πλάκωμα στο στήθος, κι άλλες πάλι, που οι μνήμες με κάνουν να νιώθω καλά και δυνατός που καταφέραμε και βελτιώσαμε τη ζωή μας, ότι κι αν μας στοίχισε στην ψυχή.

Σταματήσανε αμέσως τα γέλια από τις αστείες διηγήσεις μου και αντικρίζοντας το πρόσωπο του Βασίλη που είχε κάπως σκοτεινιάσει κρατήσαμε κι εγώ και η Σοφία μια σιωπηλή αναμονή που σήμαινε: αν θέλεις μιλάς. Κι εκείνος συνέχισε:

— Για να καταλάβετε γιατί σας το λέω αυτό, κι ίσως να είναι και η πρώτη φορά που νιώθω την ανάγκη να κάνω κάτι τέτοιο, θα αρχίσω από την ιστορία του πατέρα μου, γιατί τα δύσκολα και σημαδεμένα χρόνια της δικής του νεότητας τον ακολουθούσαν σαν σκιά, για πάρα πολύ καιρό, και όπως είναι φυσικό γίνανε και κληρονομιά των παιδιών του που κι αυτά τα σημάδεψε, αλλά και τα δίδαξε, πάρα πολλά πράγματα κάνοντάς τα ανθεκτικά.

— Του κυρ-Γιάννη; πετάχτηκε η Σοφία, μιας και όλη η παρέα του Βασίλη γνώριζε τη ζεστή παρουσία του πατέρα του, γιατί ο Βασίλης ήτανε πολύ κοντά με τους γονείς του και όλοι οι κοντινοί του φίλοι τους γνωρίζαμε, έχοντας ξεχωρίσει τον λιγομίλητο κυρ-Γιάννη με το γλυκό του χαμόγελο για κάθε φίλο του παιδιού του.

— Λέγε! του είπε η Σοφία σχεδόν ανυπόμονα.

— Σίγουρα δεν νυστάζετε ν' ακούτε ιστορίες; είπε εκείνος μισογελώντας, αλλά κατά βάθος ήθελε να μιλήσει. Κάτι που, όσα χρόνια γνωριζόμαστε, δεν είχε ξανακάνει ποτέ.

— Καθόλου. Όμως ξεκίνα, ήρθε η απάντηση.

❖❖ Μέρος πρώτο ❖❖

Ο κυρ-Γιάννης

Η α ξεκινήσω γυρίζοντας τον χρόνο πίσω στα χρόνια που πάνε να ξεχαστούν, αλλά τα σημάδια απ' τις πληγές τους έχουνε ριζώσει βαθιά στις μνήμες και στις ψυχές όσων τα έζησαν. Τό μαύρο σύννεφο του πολέμου δεν είχε προλάβει να διαλυθεί και να χαθεί στον ορίζοντα της ειρήνης, ούτε είχε προλάβει να ξανακαρπίσει ο τόπος στο χωριό μας και να σβήσουν τα αποκαΐδια που η γερμανική μπότα άφησε πίσω της. Τότε ήταν που ήρθε ο εμφύλιος, κι ο Γιάννης, ο γυιός του κυρ-Βασίλη και της Μαρίας λίγο μετά τα είκοσι του χρόνια ανέβηκε ξανά για δεύτερη φορά στα βουνά πολεμώντας για τα ιδεώδη του, όπως τα έβλεπε εκείνος κι η ταραγμένη γενιά του που μέχρι τότε πολεμούσε για το ύψιστο ιδεώδες: την απελευθέρωση της πατρίδας της από τους ξένους κατακτητές της, και τώρα υπηρετούσε τη σύγχυση των καιρών που καθοδηγούμενη αποτελείωνε τη ρημαγμένη χώρα.

Ο εμφύλιος, η μεγαλύτερη κατάρρα σ' αυτόν τον τόπο, που ξεκλήρισε οικογένειες, ουσιαστικά ξεκίνησε τις

πρώτες συγκρούσεις το 1943–1944 κράτησε μέχρι τον Αύγουστο του 1949 και διέλυσε τη χώρα κυριολεκτικά. Χώρισε αδέρφια, κατέστρεψε φιλίες, άπλωσε τη μόλυνση του από τη μια άκρη της Ελλάδας μέχρι την άλλη σαν την πανούκλα που έπαιρνε ζωές στο διάβα της.

Ο Γιάννης, από το φτωχικό σπιτικό του στο ορεινό χωριό της Πελοποννήσου, με τη φλόγα να κατακαίει τα στήθια του που ήτανε πλημμυρισμένα από τα πιστεύω του, και μαζί με άλλους δύο από τους ομοϊδεάτες συντρόφους του, βρέθηκε κάποια στιγμή να δικάζεται με την κατηγορία του προδότη αριστερού, σε ένα ήδη προδομένο κράτος έρμαιο στις διαφορετικές ιδεολογίες που όπλιζαν χέρια, δικάζαν, και καταδίκιζαν, εκτελούσαν χωρίς το δέος του θανάτου να τα σταματά, κι εξόριζαν ζωές στα ξερονήσια, δημιουργώντας ψυχές χαμένες που τρέφονταν από το αδελφοκτόνο μίσος.

Από όποια πλευρά ιδεών κι αν βρισκόσουν, το ίδιο χαμένος ήσουν, βουτηγμένος μέσα στο κατευθυνόμενο ανάλγητο ξεκλήρισμα και στο μίσος στον βωμό της ιδεολογίας που μάτωνε για μια φορά ακόμη έναν ήδη πολλές φορές ματωμένο λαό. Οι ίδιοι άνθρωποι που πολέμησαν τον κατακτητή, πολεμούσαν τώρα μεταξύ τους.

Στο στρατοδικείο της Τρίπολης, ο Γιάννης, το περήφανο παλληκαράκι, σαν το σκλαβωμένο αητόπουλο σε σιδερένιο κλουβί, μαζί με τους δύο συντρόφους του δικαζότανε, και η καταδίκη “εις θάνατον” τους έκλεινε χαιρέκακα το μάτι. Γνώριζαν πολύ καλά κι οι τρεις κατηγορούμενοι κι από άλλους συναγωνιστές τους, πως η συμμετοχή στο αντάρτικο ήτανε με γνωστή τη συνέχειά της αν σε έπιαναν. Σήμαινε στρατοδικείο και τις περισσό-

τερες φορές η ποινή ήτανε εκτέλεση. Όλο το απόκρημνο χωριό όπου είχε γεννηθεί, όπου είχε παίξει, πρώτη φορά κάτω απ' τα κυπαρίσσια και όπου είχε ανδρωθεί, πάγωσε στο άκουσμα της είδησης πως ο Γιάννης, το ατίθασο το άτι, αντιμετώπιζε στη δίκη την ποινή της εκτέλεσης.

“Εις θάνατον” ο γυιός του κυρ-Βασίλη;

Το νέο το είχε πάρει ο άνεμος και το είχε ταξιδέψει στ' Αρκαδικά βουνά ανάμεσα στις λόχμες τρομάζοντας τ' αγρίμια και τα πουλιά, κάνοντάς το γι' άλλους φόβο και γι' άλλους πείσμα. Κάνοντάς το κραυγή απελπισίας ενάντια στο μίσος, κάνοντάς το αγωνία για τη μάνα και τον πατέρα που του είχανε δώσει τη ζωή. Ο Γιάννης θα ήτανε άλλη μια θυσία στον βωμό των ιδεών που κανείς δεν γνώριζε ακόμη αν άξιζαν αυτήν την προσφορά των ματωμένων παλληκαριών, όποια πλευρά κι αν υποστήριζαν. Ίσως γιατί κανείς όσα χρόνια κι αν περάσουν δεν θα απαντήσει με σιγουριά στο πόση δύναμη κρύβει η διχόνοια για ν' αξίζει να σκοτώσεις τον συνάνθρωπό σου για τις ιδέες και τα πιστεύω του. Κι αυτή η διχόνοια δεν έχει όρια, δεν σταματά πουθενά.

Ο Γιάννης, κλεισμένος στο μπουντρούμι, καθισμένος με τις ώρες πάνω στο αφιλόξενο τσιμέντο ένιωθε πως το κεφάλι του ήτανε διπλό από τα χτυπήματα που του είχαν δώσει για να καρφώσει τα υπόλοιπα συντρόφια του στο βουνό. Το σκοτάδι στο υπόγειο της χωροφυλακής τού είχε πειράξει και τα μάτια, και του φαινότανε σαν ένα θολό πέπλο να κρέμεται εμπρός του. Όποτε ο φύλακας άνοιγε την πόρτα για να του φέρει φαγητό ή νερό, εκείνος σφάλιζε τα βλέφαρα τελείως γιατί δεν άντεχε ούτε μια αχτίδα φώς να αντικρίσει. Τα είκοσι δυο του

χρόνια και η σκληραγωγία τόσο καιρό στην αντίσταση κατά των Γερμανών και στη συνέχεια στο αντάρτικο τον κρατάγανε όρθιο ακόμη. Η ποινή του θανάτου που είχε μάθει πως τον περίμενε δεν τον είχε λυγίσει ούτε αυτόν, ούτε τους άλλους δύο συντρόφους στα διπλανά κελιά. Άλλωστε, τον θάνατο οι νέοι δεν τον έχουνε αφουγκραστεί για τα καλά, γι' αυτό και υποτιμούν τη μυρωδιά του. Οι πιο μεγάλοι στην ηλικία νιώθουνε τη σημασία του, γιατί είναι πιο κοντά στο να τον ανταμώσουν, ίσως να τους φοβίζει το άγνωστο ή απλά το τέλος.

Ένα μονάχα εκείνος δεν το άντεχε μια εβδομάδα ολόκληρη που κρατούσε η δίκη. Εκείνο το ανθρώπινο μαυροντυμένο κουβάρι που έκλαιγε ασταμάτητα στα σκαλιά του στρατοδικείου ικετεύοντας Θεό και ανθρώπους να μη σκοτώσουν το παιδί του. Μια βασανισμένη απλή γυναίκα του χωριού, μια μάνα που η αγωνία για τη ζωή του αγοριού της την είχε γεράσει μέσα σε μια νύχτα. Έδινε τον δικό της τον αγώνα· αυτόν τον υπέρτατο της μάνας, αυτόν που απαιτούσε να κάνει τα πάντα προκειμένου να σώσει το παιδί της. Ζητούσε και ικέτευε να το αφήσουν να κάνει τον κύκλο της ζωής του, ολοκληρώνοντας τον ρόλο που του είχε δώσει το Σύμπαν, όπως και σε κάθε ανθρώπινο πλάσμα. Ο ηρωισμός για εκείνην σταματούσε μπροστά στον θάνατο. Δεν ήθελε με το αίμα του παιδιού της να ανθίσουν οι ιδέες. Ηρωισμός είναι η ζωή κι όχι το χάσιμό της.

Ο Γιάννης το περήφανο αητόπουλο που είχε μάθει να φτερουγίζει στα βουνά λεύτερο, δεν άντεχε αυτήν την εικόνα της μάνας του, που η ανάλγητη μνήμη τη στριφογύριζε συνέχεια μπροστά του, δεν μπορούσε να την ξεπε-

ράσει, δεν μπορούσε να τη δεχτεί. Ο θρήνος και τα παρακάλια της έσκιζαν τα σωθικά του. Η μάνα του, η περήφανη γυναίκα που τον είχε φέρει στον κόσμο και αγωνιζότανε μαζί με τον πατέρα του να μεγαλώσουν αυτόν και την αδερφή του ενάντια στη φτώχεια και στις συμφορές ενός πολέμου που μόλις είχε τελειώσει, να είναι έρμαιο στις προσβολές και στη βαρβαρότητα των βασιανιστών του. Κι ήτανε αυτός που της το είχε προκαλέσει όλο αυτό. Αυτό δεν το άντεχε. Όσα μηνύματα κι αν της έστειλε να φύγει, να γυρίσει στο χωριό, στο σπίτι τους και να σταματήσει να παρακαλάει για τη ζωή του, γιατί δεν θα άλλαζε κάτι, δεν είχε καταφέρει να της αλλάξει γνώμη και να την μεταπείσει. Ποιός μπορεί να πείσει μια μάνα να δεχτεί τον χαμό του παιδιού της; Αυτός πάσχιζε για το δίκιο των ιδεών του, κι εκείνη για τη ζωή που είχε φέρει στον κόσμο. Οι αξίες τους δεν συναντιόντουσαν τούτη τη δύσκολη ώρα. Οι ημέρες της δίκης κύλησαν αργά και βασανιστικά για όλους κι η αγωνία χτύπαγε κόκκινο. Οι τρεις υπόδικοι γνώριζαν από πριν τι τους περίμενε, κι είχαν παγώσει στις ψυχές τους τον φόβο, προσπαθώντας να σταθούν όρθιοι χωρίς να λυγίσουν μέχρι το τέλος. Ο Γιάννης έκλεινε τα μάτια και ταξίδευε με τη σκέψη στις αγαπημένες του βουνοκορφές, εκεί που είχε πρωτοπαίξει σαν παιδί, και που παλληκαρόπουλο ακόμη είχε πολεμήσει τον κατακτητή. Ξεγελούσε τον εαυτό του πως ακόμη κι όταν το καυτό μολύβι θα γέμιζε το κορμί του και θα του έπαιρνε τη ζωή στο εκτελεστικό απόσπασμα, εκείνος θα συνέχιζε να τριγυρνάει σαν το αερικό στα ίδια μέρη, πιο ελεύθερος και πιο δυνατός, άτρωτος κι ανέγγιχτος σε κάθε τι κακό.

Είχε φτάσει η ημέρα της απόφασης. Στο στρατοδικείο της Τρίπολης, μέσα κι έξω, δεν έπεφτε καρφίτσα. Χωριανοί, χωροφύλακες, συγγενείς, φίλοι, και οι καταρρακωμένοι γονείς, όλοι γνώριζαν τι θα ακούσουν. Η κυρα-Μαρία και ο κυρ-Βασίλης, η Θοδώρα η αδερφή του Γιάννη, με τα μάτια σαν δυο κατακόκκινες πληγές από το κλάμα και την ψυχή κομματιασμένη μετρούσαν τα λεπτά για το άκουσμα της καταδίκης του παιδιού τους που το μεγάλωναν είκοσι-δύο χρόνια στο φτωχοχώρι του Μαίναλου. Ένα κορίτσι κι ένα αγόρι είχαν αποκτήσει οι δόλιοι γονείς και τα μεγάλωναν πληγώνοντας τα χέρια στην άκαρπη γη τους. Και τώρα, αυτή η προσπάθεια, αυτή η αγάπη για το σπλάγνο τους θα σταματούσε μπροστά στο εκτελεστικό απόσπασμα, παίρνοντας τα άγουρα νιάτα να τα κάνει χώμα στο χώμα. Έναν μονάκριβο αδελφό είχε το κορίτσι, που δεν είχε σταματήσει στιγμή να κλαίει μέσα στο δικαστήριο, με ένα κλάμα βουβό κι απελπισμένο, για το άλλο της μισό, τον αδερφό της, που τον λάτρευε και τον καμάρωνε, και τώρα της έλεγαν πως θα τον έχανε.

Πέντε οι δικαστές που αποφάσιζαν για τον Γιάννη τον αντάρτη. Οι τρεις ψήφισαν “εις θάνατον”, οι δύο “φυλακή και εξορία”.

Ο Γιάννης ο εχθρός του κράτους, και του νόμου έπρεπε να πεθάνει, ο Γιάννης ο αντάρτης που κάποτε ανέβηκε στο βουνό για να διώξει τη γερμανική λαίλαπα από τον τόπο του, τώρα θα πέθαινε από το αδελφικό βόλι σαν επικίνδυνος προδότης.

Στο άκουσμα της απόφασης, η μάνα χάνει τον κόσμο και σωριάζεται καταγής. ο κυρ-Βασίλης κρύβει το

κεφάλι ανάμεσα στα ροζιασμένα χέρια του για να μην φανούν τα δάκρυα που του αυλακώνουν το τσακισμένο πρόσωπο, και η αδερφή του βγαίνει από την αίθουσα τρέχοντας σαν αλαφιασμένη χωρίς να ξέρει πού πηγαίνει. Οι δύο γονείς ένιωσαν πως τους ξεριζώναν την καρδιά, τα παιδιά τους, η μοναδική τους περιουσία, σκόρπιζαν σαν τα φύλλα στον δυνατό τον άνεμο.

Όμως, τη διάρκεια της κάθε ζωής την επιλέγει η μοίρα, κι είναι αυτή που με τη δύναμή της οδηγεί τους ανθρώπους στην πορεία τους μέσα στον χρόνο.

Από τα ταραγμένα χρόνια του Κολοκοτρώνη, τότε που η ιστορία εκεί στην Ακροναυπλία σημάδευε με την ντροπή τις σελίδες της, δικάζοντας τον γέρο του Μωριά για προδότη, ίσχυε εθιμοτυπικά ένας άγραφος νόμος. Όταν η πλειοψηφία ήταν μικρή, η θανατική ποινή δεν εκτελείτο. Στα χρόνια εκείνα που ο διχασμός βασίλευε άλλη μια φορά στη δίκη του Μωραΐτη ελευθερωτή και συνάμα προδομένου, είχανε ψηφίσει τρεις “εις θάνατον” και δυο “όχι”. Τότε ήτανε που είχε σηκωθεί κι είχε μιλήσει ο γενναίος αγωνιστής με το άκουσμα της καταδίκης του κι είχε πει:

— Και μια η δική μου ψήφος, μαζί με τις δύο ισοψηφία.

Και για κάποιον λόγο που δεν εξηγήθηκε ποτέ, συμφωνήσανε όλοι πως ήτανε ισοψηφία που δεν σήμαινε “εις θάνατον” αλλά φυλακή. Ίσως γιατί το άδικο δεν το άντεχε κανένας. Κι έτσι δεν ίσχυσε η ποινή του θανάτου. Από τότε, άνευ νόμου το εθιμικό δίκαιο τηρείτο και θα τηρείτο ακόμη αν δεν είχε καταργηθεί η θανατική ποινή. Αυτό έσωσε τώρα και το Γιάννη.

Μετά, λοιπόν, την ανακοίνωση της τελικής απόφασης που ήταν η εξορία, ο Γιάννης ίσα που πρόλαβε κι αγκάλιασε τη μάνα, τον πατέρα και τη Θωδώρα, που είχαν από την αγωνία τους ταξιδέψει μπρος-πίσω στον άλλο κόσμο προτού τον φορτώσουν οι χωροφύλακες στο καμiónι για τα χαμένα και ταλαίπωρα χρόνια της εξορίας.

Ίσως το απόσπασμα να ήταν λύτρωση μια κι έξω. Όμως για κάποιους φαίνεται πως έχει άλλα σχέδια η ζωή. Τα χρόνια που ακολούθησαν, πότε στις φυλακές και πότε στα ερημονήσια με τα πιστεύω του σταθερά και πιο ισχυρά από ποτέ, που δεν χαρίστηκαν πρώτα απ' όλα στον ίδιο και δεν άφηναν κανένα περιθώριο ούτε σε μια τόση δα υπογραφή που χρειαζότανε, για να γυρίσει ο Γιάννης από τον κόσμο των κολασμένων πίσω. Αυτός, γι' άλλους ήταν αγύριστο κεφάλι και γι' άλλους ήταν βράχος.

Χαμένα χρόνια ζωής, λοιπόν, μες στις στερήσεις και στις κακουχίες, μέσα στο αβάσταχτο σήμερα και στο άγνωστο αύριο. Ώρες ατέλειωτες και σκληρές πότε, αναπολώντας καθισμένος στα άφιλα βράχια αντικρίζοντας τη θάλασσα που τον χώριζε από τις βουνοκορφές του χωριού του, και πότε σφίγγοντας τα δόντια να αντέξει τις κακουχίες. Χειμώνες ανάλγητοι που τουρτούριζαν ολονυχτίς αυτός και οι σύντροφοί του στα άθλια καταλύματα, και τα πρωινά αχάραγα σιάβανε τους λάκκους για ν' αποθέσουν τα κορμιά όσων θέριζε η φυματίωση κι η πνευμονία. Καλοκαίρια που λιώνανε από το λιοπύρι του ξερότοπου, συντροφεύοντας τους σκορπιούς και τις οχιές που ξεμυτούσαν κι εκείνα για να βρουν παρέα στους ζωντανούς νεκρούς. Τα χαμένα χρόνια της

εξορίας όλοι μαζί οι πιστοί-κολασμένοι των ιδεών ξεκομμένοι από τη ζωή, αντάμα με τους φύλακες-βασανιστές τους, το ίδιο κατάδικους κι αυτούς στα ανεμοδαρμένα ξερονήσια, ζωγράφιζαν με μαύρο χρώμα τις λέξεις Εθνικός Διχασμός. Τις χειρότερες λέξεις στην ιστορία αυτού του λαού.

Όταν κάποτε ο Γιάννης γύρισε πίσω στο χωριό του, που δεν σταμάτησε να το νοσταλγεί ούτε στιγμή, ήταν σαν ξένο σώμα· άγνωστος στον ίδιο τον τόπο όπου είχε γεννηθεί και μεγαλώσει. Προσπάθησε να ξαναβρεί και να πιάσει το νήμα της ζωής του από το σημείο που είχε κοπεί, όμως ήτανε δύσκολο, σχεδόν αδύνατο να πορευτεί με τους κανόνες της ταραγμένης κοινωνίας που αγωνιζότανε να ορθοποδήσει μετά από έναν πόλεμο και έναν εμφύλιο, που εκτός από τις ζωές που είχαν ρημάξει, ο εμφύλιος είχε διαλύσει και τις ψυχές των ανθρώπων γεμίζοντάς τες το μίσος που είχε τη δύναμη να ξεπερνάει τις πιο πολλές φορές την ανθρωπιά. Η αδελφοσύνη κι η αλληλεγγύη χανόντουσαν βαριά πληγωμένες, θύματα του φόβου, της καχυποψίας και της επιβίωσης.

Στο διάβα της ταλαίπωρης δεκαετίας του '50, τότε που η ανέχεια και τα συντρίμια της περασμένων χρόνων ακόμη μάστιζαν τα άγωνα βουνά της Αρκαδίας, ο Γιάννης παντρεύτηκε τη Μαρία που είχε το ίδιο όνομα την ίδια ψυχή και το ίδιο καθάριο βλέμμα με τη μάνα του. Ήτανε γενναία κι αμόλυντη, και τη γνώριζε από τότε που ήτανε κοριτσόπουλο σαν το λιανό κλαδάκι. Όταν γύρισε από την εξορία, το κοριτσόπουλο είχε πια γίνει γυναίκα και τον είχε πλησιάσει χαμογελαστή με ένα ζεστό “καλώς ήρθες” και μάτια γεμάτα θαυμασμό. Κι ο

Γιάννης γλύκανε με αυτό το καλωσόρισμα που τού γιάρ-
 τρεψε μέσα σε μια στιγμή όλες τις μισόκλειστες πληγές
 του. Έφεραν στον κόσμο τρία παιδιά. Δύο κορίτσια κι
 ένα αγόρι. Όση ευτυχία κι αν έφερναν οι νέες ζωές στο
 σπίτι, η φτώχεια και η στέρηση ήτανε αβάσταχτη. Πά-
 λευαν με το χωράφι και τα ζωντανά χωρίς η ζωή να τους
 χαρίζει το χαμόγελό της. Ζούσανε κάποια στιγμή σε ένα
 δωμάτιο χωρίς θέρμανση, χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα επτά
 ψυχές: οι δυο παππούδες, οι γονείς και τα τρία μικρά
 παιδιά. Το φαγητό λιγοστό, ίσα να στέκουνε όρθιοι. Μά-
 τωνε η ψυχή του Γιάννη κι αναρωτιότανε: γι' αυτή τη
 ζωή αγκάλιασα τον θάνατο κάποτε;

Όσπου μια ημέρα, η σύντροφος και μάνα των παιδιών
 του, του ξεκαθάρισε:

— Φεύγουμε για την Αθήνα όπου ζει η αδερφή σου,
 να βρούμε καμιά δουλειά πριν την πληρώσουν τούτα
 τα δύστυχα. Γιατί φοβάμαι καμιά φυματίωση! Άσε που,
 τί γράμματα να μάθουν εδώ πέρα; Μη νιώθεις άσχημα,
 το πάλεψες εδώ, δεν προχωράει όμως. Όλο σχεδόν το
 χωριό έχει αδειάσει, έχουνε μείνει μονάχα οι γέροι, και
 στο σχολείο τα παιδιά όλα σε μια τάξη τόσα λίγα που
 απέμειναν. Πάμε να προσπαθήσουμε Γιάννη, δεν έχει
 πια ζωή και κανένα αύριο ο τόπος μας.

Ο Βασίλης σταμάτησε για λίγο τη διήγηση σαν να
 προσπαθούσε να ξαναφέρει τις εικόνες στο μυαλό του...

Εγώ ήμουν τότε 8-9 χρονών και καταλάβαινα, και
 θυμάμαι την πίκρα και την αγωνία των γονιών μου. Διά-
 βαζα με τη λάμπα του πετρελαίου, γιατί τον χειμώνα
 νύχτωνε νωρίς, κι όσο είχε φώς κι εγώ και η μεγάλη μου
 αδελφή βοηθούσαμε τους γονείς μας, γιατί οι παππού-

δες ήτανε ανήμποροι πια για πολλά πράγματα. Το αγαπημένο μου παιχνίδι, όταν χανότανε το φως της ημέρας πίσω απ' τις βουνοκορφές και μαζεύομαστε όλοι στο μοναδικό δωμάτιο, ήτανε να χαζεύω τη μικρή φλογίτσα της λάμπας που τρεμόπαιζε κι έφτιαχνε σκιές στο ταβάνι, και εγώ ονειρευόμουνα τη ζωή που θα ήτανε καλύτερη πέρα από τις κορυφές του Μαινάλου, όσο κι αν αγαπούσα εκείνη τη γωνιά της γης όπου γεννήθηκα και θα την αγαπάω πάντα.

Ο πατέρας, όταν ωρίμασε η απόφαση στο μυαλό του, να προσπαθήσουμε δηλαδή μια νέα αρχή στην πρωτεύουσα, ανέβηκε στην Αθήνα μόνος αρχικά και βαθιά απογοητευμένος που αναγκαζότανε να αφήσει τον αέρα που ανάσαινε, και τα χρώματα όπου είχε πρωτοπερπατήσει σαν παιδί, έμεινε μόνος χωρίς εμάς εκεί σχεδόν για κανέναν χρόνο. Πρώτα απ' όλα να ψάξει για κάποια δουλειά, και να μαζέψει καμμιά δραχμή ώστε να δημιουργήσει κάποιες ευνοϊκές συνθήκες, που θα μας έδιναν τη δυνατότητα να τον ακολουθήσουμε και εμείς, και να καταφέρουμε να προσαρμοσθούμε στη νέα μας ζωή, που σίγουρα θα ήτανε πολύ διαφορετική από αυτήν στην ορεινή ύπαιθρο που ζούσαμε μέχρι τότε.

Έμεινε αρχικά στο σπίτι της αγαπημένης του αδερφής της Θεodώρας νιώθοντας, όμως, πολλές φορές άσχημα, γιατί θεωρούσε ότι τους γινότανε βάρος κι ας μην του δείξανε ποτέ κάτι τέτοιο. Φτωχοί βιοπαλαιστές ήταν κι αυτοί που είχανε προηγηθεί στον ερχομό τους στην Αθήνα ψάχνοντας για καλύτερες συνθήκες ζωής από τη δύσκολη ζωή που αντιμετώπιζαν στο χωριό. Όμως, εκείνα τα χρόνια έτσι γινότανε στις οικογένειες: στήριζε, ο ένας τον άλ-

λο. Αν και, εγώ πιστεύω πως ακόμη ισχύει στην Ελλάδα αυτό, όσο κι αν έχουν αλλάξει οι άνθρωποι και οι ρυθμοί της ζωής, κάτι έχει μείνει από το φιλότιμο των παλαιών καιρών, από την αλληλεγγύη που υπήρχε. Το φιλότιμο που ανθίζει στις δυσκολίες και σε κάνει να μπορείς να αντέχεις. Με το τέλος του εμφυλίου, η Θοδώρα παντρεύτηκε ένα παλληκάρι από το διπλανό χωριό, και όταν άρχισε να μεγαλώνει η φαμίλια τους αποφάσισαν να φύγουν για την πρωτεύουσα και να προσπαθήσουν για κάτι καλύτερο. Αγαπούσε πολύ τον αδερφό της τον Γιάννη που είχανε μεγαλώσει και στερηθεί μαζί τόσα πράγματα και που είχε κινδυνέψει να τον χάσει όταν πέρασε στρατοδικείο. Της είχε λείψει κιόλας πάρα πολύ όσο ήτανε στην εξορία το θάρρος και η δικαιοσύνη του. Ήταν φορές στο χωριό που θύμωνε κι αγρίευε η ψυχή της όταν κάποιος της έλεγε τον αδερφό της αντάρτη και παράνομο. Κι άμα έφυγε στην πρωτεύουσα, πάρα πολλές φορές έγραφε στη μάνα της να τον πείσει να ανέβει στην Αθήνα και να μείνει μαζί τους μέχρι να βρει κάποια δουλειά και να βελτιώσει την ταλαίπωρη ζωή όλων μας. Η θεία μου η Θοδώρα μια ανοιχτή αγκαλιά για όλο τον κόσμο. Καλή της ώρα! Τελικά με την επιμονή της τους έπεισε...

Εμείς με τη μάνα και τους παππούδες το παλεύαμε στο χωριό. Περιμέναμε και ελπίζαμε ότι κάτι θα αλλάξει, και θα πάμε να τον βρούμε στην πρωτεύουσα, κι όσο περνούσε ο καιρός τόσο η μάνα πιο αμίλητη και πιο συννεφιασμένη κράταγε τα πικρά της δάκρυα για συντροφιά στο μαξιλάρι της, μην τύχει και τη δούνε τα παιδιά της κι οι βασανισμένοι γέροντες της φαμίλιας μας. Εκείνος πάλευε κι έκανε όλες τις δουλειές προκειμένου να τα

καταφέρουμε στον στόχο μας. Μια ζωή μαχητής. Οικοδομή, θελήματα, πλανόδιος πωλητής στην Ομόνοια. Όμως, πουθενά κάτι ικανό να εξασφαλίσει απ' τη μια στιγμή στην άλλη την επιβίωση τόσων ψυχών σε μια μεγάλη πόλη που δεν γνώριζε τον κόσμο και τους ρυθμούς της.

Κάποια 'μέρα, είχε μπει στα γραφεία μιας μεγάλης Ναυτιλιακής στην Ομόνοια για να πουλήσει λαχεία. Είχανε πάρει σχεδόν όλοι οι υπάλληλοι από ένα-δυο, η τελευταία ελπίδα όσων δεν γεννήθηκαν από τα πλούσια τζάκια ήτανε το λαχείο και θα είναι φαντάζομαι πάντα. Ο Γιάννης ήτανε έτοιμος να φύγει έχοντας σεργιανίσει όλους τους ορόφους της εταιρείας, όταν ένας νέος άντρας που βρισκότανε στα γραφεία, αν και δεν φαινότανε να δουλεύει εκεί, τον πλησίασε και του χαμογέλασε.

— Καλημέρα, φίλε μου! Θα πάρω κι εγώ, του είπε.

Ο Γιάννης έβγαλε ένα λαχείο από το ξύλινο στήριγμα όπου τα είχε πιασμένα και του το πρότεινε με μια ευχάριστη αίσθηση γι' αυτό το “φίλε μου” που είχε ακούσει έτσι ξαφνικά. Ζεστός άνθρωπος, σκέφτηκε.

— Πόσα σου έχουνε μείνει; ρώτησε ο άντρας

— Δυστυχώς, αρκετά ακόμη. Θα πρέπει να πάω και σε άλλα γραφεία στα διπλανά τα κτήρια για να βγει το μεροκάματο.

— Δώσ' τα μου όλα, του απάντησε εκείνος χωρίς δεύτερη σκέψη.

Ο πατέρας απόρησε, κι ο άλλος χαμογέλασε.

— Είσαι σίγουρος, άνθρωπέ μου;

— Άκου, φίλε μου! Αύριο έχει γενέθλια η κόρη μου. Γίνεται επτά χρονών και, αν κερδίσω, θα της αγοράσω ένα ολοκαίνουργιο πιάνο πριν ξαναμπαρκάρω.